KONKURS HISTORYCZNY

„Stary Sącz Wiem, gdzie mieszkam”.

Materiały dla uczestników I etapu opracowane przez zespół nauczycieli w składzie:

Teresa Szewczyk – Liceum Ogólnokształcące w Starym Sączu, Szkoła Podstawowa w Skrudzinie.

Bielak Maria – Szkoła Podstawowa nr 2 w Starym Sączu.

Sojka Ewa - Szkoła Podstawowa nr 2 w Starym Sączu, Szkoła Podstawowa w Gaboniu.

Dzięga Urszula– Szkoła Podstawowa nr 1 w Starym Sączu, Szkoła Podstawowa w Popowicach.

KALENDARIUM HISTORII STAREGO SĄCZA

5 III 1234 – 24 VII 1292 narodziny i śmieć księżnej Kingi z węgierskiego rodu **Arpadów,** córki Beli IV i Marii Laskaris (córki cesarza bizantyjskiego)

2 III 1257 nadanie ziemi sądeckiej **Kindze** przez męża księcia krakowskiego **Bolesława Wstydliwego**

1257 – 1273 pierwsza **lokacja miasta** na prawie niemieckim przez Bolesława Wstydliwego i Kingę

1279 śmierć **Bolesława Wstydliwego**

1280 Kinga funduje **klasztor Klarysek (6 VII 1280) i Franciszkanów** w Sączu

1292 śmierć **Kingi,** Wacław II Czeski lokuje **Nowy Sącz**

1339 śmierć **Jadwigi królowej Polski**, żony Władysława Łokietka w klasztorze Klarysek w Starym Sączu

1357-1358 powtórna **lokacja miasta** na prawie magdeburskim

1644 wielki pożar miasta uwieczniony w utworze „*Triste o ogniu w Starym Sączu”*

1655-1660 „potop” szwedzki, część miasta została spalona

1671 w kościele Świętej Trójcy powstała **barokowa ambona drzewo Jessego** z winną latoroślą i rodem królów judejskich

1683 spotkanie króla **Jana III Sobieskiego** z żoną **Marysieńką,** król przebywa w mieście 5 dni

1690 beatyfikacja księżnej **Kingi**

1696 – 1699 Baltazar Fontana zaprojektował i wykonał **ołtarz główny** i dwa stiukowe ołtarze boczne w **kościele Świętej Trójcy** przy klasztorze Klarysek w Starym Sączu

1783 Austriacy nakazują założenie **cmentarza** przy kościele **św. Rocha i Sebastiana –** powstaje Stary Cmentarz

1795 wielki pożar miasta, **spłonął starosądecki ratusz**

1815 likwidacja klasztoru **Franciszkanów** (decyzja o kasacie zapadła **19 października 1814r**.)

1863-1864 powstanie styczniowe z udziałem ochotników ze Starego Sącza

1876 początek funkcjonowania **linii kolejowej** Tarnów – Leluchów przez Stary Sącz

1893 powstaje **Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół" w Starym Sączu**

1903 powstaje pierwsza szkoła średnia w Starym Sączu **Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie**

1914 I wojna światowa do miasta wkraczają Rosjanie

1939-1945 okupacja hitlerowska

17 VIII 1942 likwidacja **getta żydowskiego** w Starym Sączu i rozstrzelanie 95 Żydów w dzielnicy Piaski nad Popradem przez hitlerowców

1948 powstaje **Towarzystwo Miłośników Starego Sącza**

1956 otwarcie **muzeum** w **Domu na Dołkach,** obecnie **Muzeum Regionalnego im. Seweryna Udzieli i Muzeum Księdza Profesora Tischnera.**

1975 pierwszy **Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej**

16 VI 1999 kanonizacja św. Kingi na starosądeckich błoniach przez **papieża Jana Pawła II**

2006-2007 przebudowa **starosądeckiego rynku**

24 V 2016 władze gminy ustanowiły nowy **herb,** z wizerunkiem **św. Kingi**

2018 wpisanie Starego Sącza – zespołu staromiejskiego wraz z klasztorem Klarysek na listę **Pomników Historii RP**

Święta Kinga – fundatorka i patronka miasta Starego Sącza. Urodziła się w roku 5 marca 1234 w Ostrzyhomiu w rodzinie króla Węgier z dynastii Arpadów Beli IV i Marii Laskaris córki cesarza bizantyjskiego. W wieku pięciu lat, średniowiecznym zwyczajem, została zaręczona z synem Leszka Białego- Bolesławem zwanym Wstydliwym. Przybyła wtedy do Krakowa a jej opieką zajęła się księżna Grzymisława, matka Bolesława. Gdy Kinga osiągnęła odpowiedni wiek (12 lat) odbyła się uroczystość zaślubin, nastąpiło to w roku 1246, wtedy też przyjęła tytuł Księżnej Krakowskiej. Jak na królewską córkę przystało wniosła Bolesławowi znaczny posag -40 tysięcy grzywien, który został przeznaczony na odbudowę zrujnowanej najazdami mongolskimi Małopolski. W zamian za ofiarę małżonki Bolesław obdarował ją w 1257 roku Ziemią Sądecką (Dominium Sandecensis). Dla tych terenów rozpoczął się najlepszy okres rozwoju gospodarczego. Kinga okazała się wybitną organizatorką i administratorką, inicjowała akcje kolonizacyjne, wprowadzała lokację na prawie niemieckim i oczynszowania, dzięki jej wstawiennictwu Bolesław Wstydliwy wydał w 1273r. przywilej zwalniający kupców sądeckich od ceł na obszarze księstwa. Kinga dokonała też lokacji miasta Sącza między rokiem 1257 a 1273, które wyrosło na duży ośrodek polityczny i gospodarczy na granicy z Węgrami. W roku 1279, po śmierci swojego męża Bolesława, 45-letnia Kinga przenosi się z Krakowa do swoich dóbr na Sądecczyźnie. 6 lipca 1280 roku Księżna ufundowała dwa zgromadzenia – męski zakon Franciszkanów i żeński Klarysek do którego sama wstąpiła. Księżna zmarła w opinii świętości w Starosądeckim Klasztorze 24 lipca 1292 roku gdzie została pochowana. Kult Kingi zapoczątkowany jeszcze za jej życia, szybko zyskał ponadlokalny charakter. Dopiero w roku 1690 zostaje Kinga uznana za błogosławioną przez papieża Aleksandra VIII przy wielkim wstawiennictwie króla Jana III Sobieskiego. W roku 1715 Kinga zostaje ogłoszona patronka Polski i Litwy. Na kanonizację musiała jeszcze czekać aż do 1999 roku, kiedy to 16 czerwca papież Jan Paweł II ogłosił ją świętą. Zwieńczeniem pięknej historii Pani Sądeckiej jest ustanowienie w 2016 roku nowego herbu miasta z wizerunkiem Świętej Kingi.

Klasztor Klarysek

Zespół klasztorny Sióstr Klarysek w Starym Sączu położony jest na wschodniej części miasta. Ufundowany został w 1280 roku i od tamtej pory jest miejscem kultu religijnego ale także centrum kultury i sztuki sięgającym daleko poza Małopolskę. To tu powstały jedne z najwcześniejszych tłumaczeń psalmów łacińskich na język polski oraz pochodzący z XIV wieku utwór *Omnia brneficia,* który stał się hymnem odbywającego się w Starym Sączu od 1975 roku Festiwalu Muzyki Dawnej. Początkowo zabudowana klasztorne były drewniane a jednym obiektem murowanym była cela Świętej Kingi. Zabudowa murowana pochodzi z XVII wieku. Zespół klasztorny obejmuje: w części północno -wschodniej dziedzińca dom kapelana nazwany dzisiaj Domem Kingi, Kościół pod wezwaniem Trójcy Świętej oraz zabudowania klasztorne. Na dziedzińcu znajduje się lipa wraz z kapliczką Świętej Kingi. Kościół pod wezwaniem Trójcy Świętej jest budowlą jednonawową, gotycką, pokryta dwuspadowym dachem z barokową sygnaturką z XVIII wieku. Budowę kościoła rozpoczęto około 1285 roku i zakończono pod koniec XIV w. Na fasadzie kościoła znajduje się płaskorzeźba Trójcy Świętej oraz figury fundatorów kościoła Kingi i Bolesława. W świątyni, w

prezbiterium dominują trzy ołtarze wykonane z czarnego marmuru i stiuku przez Baltazara Fontannę w latach 1696-1699.

W ołtarzu głównym przedstawiona jest scena wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny a boczne przedstawiają Świętą Klarę i Świętego Antoniego. Drzwi do zakrystii zdobią siedemnastowieczne malowidła przedstawiające Kingę i Bolesława przy relikwiach świętego Stanisława. Zabytkiem, który najbardziej przyciąga uwagę zwiedzających jest wykonana około 1671 roku ponad 7 metrowa ambona, której tematem jest Drzewo Jessego przedstawiające genealogię Matki Bożej. Za piękną kratą klauzurową mieści się kaplica poświęcona Świętej Kindze. Znajduje się tam ołtarz z posągiem Świętej Kingi pochodzący z XV wieku oraz umieszczona we wnęce trumienka z relikwiami Świętej, ufundowana przez hrabiego Edwarda Stadnickiego w 1892 roku. Warto również wspomnieć, że w starosądeckim klasztorze pochowana jest matka Kazimierza Wielkiego, królowa polski Jadwiga Bolesławcówna, żona Władysława Łokietka.

Za murami klasztornymi znajduje się tak zwana Brama Seklarska, która stanowi dar górali seklerskich dla klasztoru, ofiarowana w 1999 roku z okazji kanonizacji Świętej Kingi.

Centrum Starego Sącza to **rynek**, który ma kształt prostokąta a jego powierzchnia według pomiarów z 1847 roku wynosi jeden mórg 1071 sążni kwadratowych. Od rynku odchodzą ulice, które tworzą tak zwany szachownicowy układ, jest to potwierdzenie lokacji miasta na prawie niemieckim a ściśle magdeburskim. Na starosądeckim rynku wznosił się ratusz. Pierwsza wzmianka o ratuszu pochodzi z 1582 roku. Początkowo był drewniany, później murowany kilkakrotnie wraz z miastem przechodził szereg pożarów, jednak w 1795 roku ostatecznie spłonął wraz z większą częścią miasta. Odtworzenia wyglądu starosądeckiego ratusza dokonano według ocalałych historycznie planów i wzniesiono go w nowosądeckim Miasteczku Galicyjskim.

Rynek jest wybrukowany tak zwanymi kocimi łbami, które położono tu w 2 połowie XIX wieku. Najstarszy budynek wokół rynku to tzw. Dom na Dołkach pochodzący z XVII wieku. Wyróżnia go charakterystyczny wysoki łamany dach. Znajduje się on u zbiegu ulic Kopernika i Sobieskiego pod numerem 6. Stanowi on obecnie siedzibę Muzeum Regionalnego im. Seweryna Udzieli oraz Muzeum Księdza profesora Józefa Tischnera, prowadzonego przez powstałe w 1948 roku Towarzystwo Miłośników Starego Sącza. Charakterystyczną nazwę budynek ten zawdzięcza prawdopodobnie najniższemu położeniu w stosunku do pozostałych rynkowych budowli. W muzeum znajduje się izba pamięci Ady Sari, w której zgromadzone są pamiątki poświęcone słynne śpiewaczce koloraturowej.

Najstarsza informacja pisana o **pierwszej parafii starosądeckiej** pochodzi z 1299 r. Kościół parafialny ufundowała Święta Kinga, na co wskazuje patronka kościoła parafialnego Święta Elżbieta, ciotka Księżnej. Pierwsza świątynia nie dotrwała do naszych czasów, ponieważ w 1644 roku zniszczył ją olbrzymi pożar, który dotknął miasto. Wzmianka o tym znajduje się w utworze literackim „*Triste o ogniu Starego Sącza”*. Odbudowany kościół został ponownie zniszczony w 1655 roku w czasie potopu szwedzkiego. Obecny kościół jest budowlą gotycką, murowaną umieszczoną na niewielkim wzniesieniu otoczony murem, wokół którego mieszczą się stacje Drogi Krzyżowej wykonane przez malarza starosądeckiego Czesława Lenczowskiego.

Klasztor Franciszkanów

Klasztor Braci Mniejszych Konwentualnych został wzniesiony około 1280 roku. Zbudowany został w zachodniej części miasta. Wzniesiony został z drewna ale przylegający do niego kościół pod wezwaniem Św. Stanisława był murowany. W murach tego klasztoru po 1320 roku powstało dzieło opisujące życie późniejszej Świętej *„Żywot i cuda świętej Kingi Księżnej Krakowskiej”*. Obiekt przeznaczony był dla 12 zakonników. Zabudowania klasztorne spłynęły w ogniu w 1644 roku a kolejnych zniszczeń dopełnił najazd szwedzki z roku 1655. Odbudowany klasztor był już w całości murowany a w XVIII wieku otoczono go murem. W czasach zaboru austriackiego nastąpiła kasata Klasztoru Franciszkanów - 19 października 1814 roku- decyzją cesarza Franciszka I. Ostatnich 2 zakonników przeniesiono do Krosna. W XIX wieku na terenie klasztoru był skład soli a około 1850

roku na terenach klasztornych zniesiono istniejący do dnia dzisiejszego budynek władz miejskich. Do 1948 roku w zabudowaniach poklasztornych mieścił się sąd z miejskim aresztem.

Budynek Sokoła

Około 1905 roku powstał budynek Sokoła według projektu słynnego nowosądeckiego architekta Zenona Remiego. znajduje się on przy ulicy Stefana Batorego. Obecnie mieści się w nim kino.

Ołtarz Papieski

16 czerwca 1999 roku był wyjątkowym dniem w historii Starego Sącza. To dzień kanonizacji błogosławionej Kingi, na błoniach tuż pod klasztorem, której dokonał papież Jan Paweł II. Na tą uroczystość został przygotowany ołtarz polowy autorstwa Zenona Andrzeja Remiego. W czasie wizyty papieża, dwie główne kolumny podtrzymujące ołtarz wykonane były z brył soli, co nawiązywać miało do znanej opowieści o tym, że za sprawą Kingi rozpoczęło się kopalnictwo soli w Bochni i Wieliczce. Solne kolumny ze względu na niszczący wpływ warunków atmosferycznych musiały zostać zastąpione i znajdują się w kopalni soli w Wieliczce. Ołtarz, który został pozostawiony na pierwotnym miejscu, stał się chlubą Starego Sącza i sporą atrakcją turystyczną. Nieopodal ołtarza wybudowano Diecezjalne Centrum Pielgrzymowania im Jana Pawła II. Muzeum Jana Pawła II znajduje się w ołtarzu papieskim, w pomieszczeniu w którym podczas uroczystości kanonizacyjnych mieściła się zakrystia. Znajdują się tam zdjęcia wykonane podczas mszy kanonizacyjnej oraz pamiątki związane z tym wydarzeniem. Do najcenniejszych eksponatów muzeum należy pierwsza piuska Jana Pawła II oraz elementy sportowego ekwipunku Karola Wojtyły.

Herb

W maju 2016 r. burmistrz Starego Sącza, Jacek Lelek oficjalnie zaprezentował nowy herb Starego Sącza z wizerunkiem Świętej Kingi na polu błękitnym, w czarnym welonie i habicie, ze złotym nimbem, miniaturą kościoła oraz srebrną lilią o trzech kwiatach w dłoniach i książęcą mitrą leżącą u jej stóp. Nowy herb zatwierdziła Rada Miejska w Starym Sączu 24 maja 2016 roku.

Sławni i zasłużenie dla Starego Sącza.

Seweryn Udziela – urodził się w 1857 roku w Starym Sączu. Przez cztery lata uczęszczał tutaj do szkoły ludowej. W 1869 roku rodzina Udzielów przeniosła się do Nowego Sącza, Seweryn rozpoczął naukę w seminarium nauczycielskim, które ukończył z wyróżnieniem w 1875r. w Tarnowie. Następnie podjął pracę jako nauczyciel w Podgórzu pod Krakowem. Po zdaniu egzaminu kwalifikacyjnego dla nauczycieli szkół wydziałowych pracował kolejno w Drohowyżu i Ropczycach. Tam rozpoczął swoją pracę etnografa. Zauważony jako doskonały nauczyciel, szybko awansował zostając inspektorem szkolnym. Od roku 1890 Seweryn Udziela był członkiem Akademii Umiejętności, specjalizując się w badaniach etnograficznych. Wkrótce rozpoczął starania nad utworzeniem Muzeum Etnograficznego w Krakowie co stało się faktem w 1911r. Do końca swojego życia działał na rzecz rozwoju muzeum oraz pisał liczne prace z zakresu etnografii. Zmarł 26 września 1937 roku w Krakowie i został pochowany na Cmentarzu Rakowickim. Od 1957 Muzeum Regionalne w Starym Sączu prowadzone przez Towarzystwo Miłośników Starego Sącza nosi imię Seweryna Udzieli.

Józef Leopold Kmietowicz – urodził się 14 XI 1819r. w Starym Sączu. Po zdobyciu wykształcenia odebrał święcenia kapłańskie z rąk bpa Józefa Wojtarowicza w 1843r. Został wikariuszem w Chochołowie koło Nowego Targu. Lata 40-te XIX wieku to okres intensywnej działalności konspiracyjnej na ziemiach polskich, na czele której stali emisariusze Towarzystwa Demokratycznego Polskiego. Przygotowywało ono ogólnonarodowe, trójzaborowe powstanie na rok 1846. Młody ksiądz Leopold był wielkim entuzjastą sprawy narodowej, czemu często dawał wyraz w swojej działalności kapłańskiej. Mieszkańcy Chochołowa darzyli Kmietowicza dużym szacunkiem i zaufaniem. Obok organisty Jana Kantego Andrusikiewicza i księdza Michała Głowackiego, wikarego z Poronina, Leopold Kmietowicz stał się głównym przywódcą Powstania Chochołowskiego przeciwko zaborcy austriackiemu. Powstanie wybuchło 21 lutego 1846r. Niestety zryw ten został krwawo stłumiony a jego główni przywódcy trafili do więzień. Ksiądz Leopold Kmietowicz został skazany przez władze austriackie na karę śmierci zamienioną na długoletnie więzienie. W 1848r. wolność przyniosła mu amnestia spowodowana Wiosną Ludów. Schorowany, pozbawiony środków do życia ksiądz Kmietowicz otrzymał pomoc od władz Starego Sącza i klasztoru Klarysek. Pod

koniec życia został wikarym w Muszynie i Makowie Podhalańskim. Zmarł w wieku 40 lat w Starym Sączu i tutaj został pochowany na Starym Cmentarzu.

Ksiądz Józef Tischner – Urodził się 12 marca 1931r. w Starym Sączu w domu przy ulicy Piłsudskiego 9 należącego do Stanisława Tischnera, brata ojca. Rodzice księdza profesora, Józef i Weronika Tischnerowie byli pedagogami. Gdy przeszli na emeryturę w roku 1970, wybudowali dom w Starym Sączu przy ulicy Mickiewicza, gdzie mieszkali aż do śmierci. Ksiądz profesor spędził młodość w Łopusznej, gdzie ojciec był kierownikiem szkoły. Ukończył Liceum w Nowym Targu a następnie Wydział Teologiczny UJ oraz Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Krakowskiej. Święcenia kapłańskie przyjął w bazylice katedralnej na Wawelu z rąk bpa Franciszka Jopa. Studiował także w Warszawie na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej i na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UJ, gdzie w roku 1959 uzyskał magisterium. Tam też w 1963r. obronił pracę doktorską. Habilitację uzyskał w roku 1974. Od 1982r. był kilkakrotnie dziekanem Wydziału Filozoficznego PAT oraz wykładowcą krakowskich uczelni. Od 1980 był kapelanem Związku Podhalan oraz współpracował z Solidarnością za kapelana której był powszechnie uznawany. Ostatnie lata życia chorował na raka krtani. Zmarł w Krakowie 28 czerwca 2000 roku, pochowany na cmentarzu w Łopusznej. Pozostawił po sobie bardzo bogaty dorobek naukowy: „Etyka Solidarności" (1981), „ Myślenie według wartości" (1982), „Filozofia dramatu" (1990), „Historia filozofii po góralsku" (1997). Ze Starym Sączem związany był szczególnie, to tutaj w Klasztorze Sióstr Klarysek głosił słynne Kazania Starosądeckie.

Ada Sari – właściwie Jadwiga Szayer (Schayer) urodziła się 29 VI 1886 w Wadowicach. Jej ojciec Edward Szayer był znanym i cenionym adwokatem. Gdy Jadwiga miała 3 lata, Szayerowie przenoszą się do Starego Sącza, gdzie ojciec jej otwiera kancelarię. Ojciec późniejszej artystki był inicjatorem powstania Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" w Starym Sączu oraz długoletnim burmistrzem miasta. To właśnie w Starym Sączu upłynęło dzieciństwo śpiewaczki, to właśnie tutaj wracała do rodziców na odpoczynek po największych sukcesach na scenach operowych całego świata. Śpiewu uczyła się w Cieszynie, Krakowie, Wiedniu i Mediolanie. Dysponowała unikatowym sopranem

koloraturowym. Okres największej świetności artystycznej Ady Sari przypadł na lata 1919 – 1929. Wtedy to związana była z Teatrem La Scala w Mediolanie, gdzie zasłynęła w roli Królowej Nocy w operze „Czarodziejski Flet" Mozarta. Od 1936 roku mieszkała na stałe w Warszawie. Po II wojnie światowej pracowała głównie jako pedagog kształcąc wielu wybitnych potem artystów. Zmarła nagle w Ciechocinku podczas pobytu w sanatorium 12 VII 1968r. Została pochowana w Alei Zasłużonych na Powązkach. W Starosądeckim Muzeum Regionalnym znajduje się stała ekspozycja poświęcona śpiewaczce – Izba Pamięci Ady Sari.

Bronisława Rychter-Janowska – urodziła się 13VII 1868r. w Krakowie. Edukację odbyła w szkole klasztornej u sióstr Klarysek w Starym Sączu. Po jej ukończeniu została nauczycielka we wsi Siołkowa koło Grybowa. Jednak dzięki operatywności i namowom brata Stanisława znającego jej zamiłowanie do sztuk plastycznych wyjechała do Monachium na studia malarskie, gdzie uczyła się pod kierunkiem profesora Ażbiego. Następnie szlifowała swój talent we Florencji, Rzymie i Paryżu. Bronisława stała się szybko znana i lubiana w artystycznym środowisku. Odbyła też wiele podróży zagranicznych, w tym do Afryki i Turcji, jednak chętnie wracała do swojej matki do Starego Sącza. Przebywała tu w latach 1906 – 1914, bardzo ceniła sobie walory małego miasteczka i doceniała jego wyjątkowy klimat, nazywała go „polskim Barbizon". To tutaj w Starym Sączu Bronisława założyła prywatną szkołę malarstwa funkcjonującą w roku szkolnym 1908/1909. Ze Starego Sącza wyjechała ostatecznie wraz z wybuchem I wojny światowej. W okresie międzywojennym pracowała bardzo dużo zdobywając rozgłos i uznanie, była autorką około 3000 prac malarskich, malowała głównie pejzaże, utrwalając także wygląd typowych polskich dworków, zyskała nawet miano malarki polskich dworków. Mimo sławy i dużych zarobków sporo poświęcała na cele społeczne (sama wychowała i wykształciła siedmioro dzieci chłopskich). Zmarła niestety w zapomnieniu 29 września 1953 roku w Krakowie.

Marcin Fiutowski –urodził się w Gostwicy w 1778 roku a następnie z rodziną przenoszą się do Starego Sącza. Około maja 1807r. Marcin Fiutowski wstąpił do Armii Księstwa Warszawskiego (pułk lekkokonny gwardii napoleońskiej). W latach 1808 – 1809 walczył w kampanii hiszpańskiej Napoleona. Brał udział w słynnej szarży szwoleżerów Kozietulskiego w wąwozie Somosierra. Już jako porucznik odbył Fiutowski całą kampanię rosyjską w 1812 roku. Po klęsce Napoleona brał udział w jego odwrocie do Francji a potem towarzyszył mu w zesłaniu na wyspę Elbę. W trakcie „stu dni Napoleona" uczestniczył w walkach, brał udział, jako dowódca szwadronu jazdy, w słynnej bitwie pod Waterloo (1815). Z armii francuskiej wystąpił w 1816r. i powrócił do Królestwa Polskiego. Na wieść o wybuchu powstania listopadowego w 1830 przystąpił do niego jako komendant rezerwy a potem został generalnym inspektorem szpitali wojskowych. Zmarł 28 VII 1831r. Był odznaczony

Orderem Francuskiej Legii Honorowej. W starosądeckim Muzeum Regionalnym znajduje się szabla paradna łączona z osobą Marcina Fiutowskiego.

Henryk Barycz – urodził się 26 VI 1901r. w Starym Sączu. Po ukończeniu szkoły ludowej kontynuował naukę w I Gimnazjum w Nowym Sączu, gdzie w 1920 zdał maturę. Po odbyciu krótkiej służby wojskowej rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, ukończył je w 1924 roku. Po studiach zaczął pracę jako nauczyciel gimnazjalny w Mielcu. W 1926r. Henryk Barycz uzyskał doktorat z historii na Wydziale Filozoficznym UJ. Od tego roku został też asystentem w Katedrze Historii Kultury UJ. Od 1934r. został pracownikiem a potem dyrektorem Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Podczas okupacji hitlerowskiej kilkakrotnie odmawiał współpracy z Niemcami, a po wojnie aktywnie włączył się w prace na rzecz odbudowy życia naukowego w Krakowie. W 1946r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego w Katedrze Historii Średniowiecznej i Nowożytnej UJ. Na przełomie lat 40-tych i 50-tych został zmuszony przez władze komunistyczne do przeniesienia na Uniwersytet Wrocławski, po powrocie do Krakowa nadal pracował na Uniwersytecie oraz w Zakładzie Historii Nauki PAN. Był współtwórcą „Polskiego słownika biograficznego" i autorem setek prac naukowych. Profesor Henryk Barycz był starosądeczaninem, o czym nigdy nie zapomniał. Pamięć ta zaowocowała wieloma pracami na temat Sądecczyzny i samego Starego Sącza. Ukoronowaniem jego badań jest książka pod jego redakcją pt. „Historia Starego Sącza od czasów najdawniejszych do 1939r."tom I. Henryk Barycz zmarł 9 III 1994r. i został pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Szczęsny Morawski – urodził się w Rzeszowie w 1818r. Studia rozpoczął we Lwowie a następnie wstąpił do wiedeńskiej Akademii Sztuk Pięknych. Po powrocie do Galicji został konserwatorem działu rycin a następnie kustoszem działu muzealnego w zakładzie Ossolińskich. Mimo zainteresowań malarskich Szczęsny Morawski zaistniał i został zapamiętany jednak jako historyk. W roku 1852 Morawski przeniósł się na Sądecczyznę, najpierw do swojego brata w Kamionce Wielkiej a następnie do Starego Sącza, gdzie zamieszkał na stałe. W 1861 uzyskał obywatelstwo miasta. W okresie przed powstaniem styczniowym włączył się w nurt konspiracyjny, a później powstańczy. Tradycja miejska mówi, że Morawski zajmował się zbieraniem podatku narodowego i werbowaniem ochotników do powstania. W Muzeum Regionalnym znajduje się jedyne zdjęcie Szczęsnego Morawskiego w stroju powstańczym. Oprócz działalności polityczno-patriotycznej zajmował się nadal zbieraniem

materiałów do historii Sądecczyzny. Publikował w prasie lwowskiej i krakowskiej artykuły historyczne na temat ziemi sądeckiej. Jeden z jego bardziej znanych artykułów pt. „Szwedzi w Nowym Sączu 1655" ukazał się w krakowskim „Czasie". Największym dokonaniem Szczęsnego Morawskiego na polu naukowym było wydanie fundamentalnego dla dziejów naszego regionu dzieła pt. „Sądecczyzna". Tom I ukazał się w 1863 roku, a tom II w 1865. Dzieło to do tej pory kształtuje poglądy historyków na historię regionu. Działalność Morawskiego wpłynęła przede wszystkim na popularyzację historii Sądecczyzny. Szczęsny Morawski zmarł 10 IV 1898 roku i został pochowany na Starym Cmentarzu w Starym Sączu. Miasto uczciło pamięć historyka nadając jednej z ulic nazwę jego imienia.

Czesław Lenczowski – urodził się 13 VI 1905 roku w Świątnikach Górnych, gdzie zdobył wykształcenie jako ślusarz i pracował na kolei. W latach 1924-1935 zamieszkał w Starym Sączu. Po przeprowadzce do Krakowa wstąpił na ASP, jednak wojna przerwała jego studia. W czasie okupacji związany był z działalnością konspiracyjną w ZWZ – AK, w 1942 został aresztowany i uwięziony w Oświęcimiu a potem Neu Rohlau. Po wojnie wrócił do Starego Sącza, dokończył studia i podjął pracę w Szkole Zawodowej w Starym Sączu i tutejszym Liceum. Lenczowski był cenionym malarzem nie tylko o charakterze regionalnym. Malował dużo, utrwalając na pracach miasto i jego mieszkańców, tworzył tez pejzaże a jego prace o charakterze religijnym zdobią kościoły Sądecczyzny. Zmarł 28 III 1984 roku w Starym Sączu.

Atrakcje turystyczne w Starym Sączu i gminie Stary Sącz:

Enklawa przyrodnicza Bobrowisko

Znajduje się w widłach górskich rzek Dunajca i Popradu w granicach Startego Sącza. To miejsce "oddane" naturze w 2018 roku– kiedyś mieściła się tu żwirownia. Składa się z obserwacyjnych drewnianych ścieżek (o długości około 400 m) meandrujących między bagnami, jeziorkami i zaroślami oraz dwóch konstrukcji zwanych czatowniami o niezwykle oryginalnych, geometrycznych kształtach. Dwie czatownie, wykonane z surowego drewna, umieszczono tam gdzie pojawiają się bobry, łabędzie i inne zwierzęta charakterystyczne dla tego typu ekosystemu.. Wyjątkowa architektura Bobrowiska (dzieło pracowni 55Architekci z Limanowej) doczekała się już kilku nagród i wyróżnień

Leśne molo i ścieżka przyrodnicza-

Rozpoczyna się na Miejskiej Górze w Starym Sączu. Do głównej atrakcji prowadzi ścieżka przyrodnicza, czyli siedem kul, tzw. „krople rosy", w których jest prezentowane życie płazów. Każda z tych wyjątkowych konstrukcji opowiada o kolejnej fazie cyklu życia kumaka górskiego. Leśne Molo zostało oddane pod koniec 2021 roku i liczy 218 m długości. Na końcu leśnego mola znajduje się platforma widokowa, która zawieszona jest 18 m ponad ziemią.

Miejska Góra w Starym Sączu

Przyrodniczą atrakcją Starego Sącza i zarazem przyjemnym miejscem do rekreacji od zawsze była Miejska Góra (zwana też Górą Parkową), która liczy 420 m n.p.m. Największym bogactwem wzgórza są lasy, a cały teren traktowany jest jako wielki miejski park. Co ciekawe, po II wojnie światowej na jej północno zachodnim zboczu powstała skocznia narciarska, która działała do lat 60-tych. Funkcjonował tu także tor saneczkowy, a w planach była budowa wyciągu narciarskiego. Jednak cały obszar Miejskiej Góry został uznany za las uzdrowiskowo-klimatyczny, więc do dyspozycji turystów zostały jedynie leśne szlaki. Dziś Miejska Góra to kompleks tras biegowo-rowerowych z dwoma pętlami i ścieżką przyrodniczą. Jej największą atrakcją jest oczywiście leśne molo Stary Sącz.

Wola Krogulecka – platforma widokowa ślimak w Beskidzie Sądeckim

Wola Krogulecka jest najwyżej położoną miejscowością gminy Stary Sącz(ok. 550 m n.p.m.), a jej największą atrakcją jest platforma widokowa ślimak, która ma charakterystyczny spiralny kształt. Najłatwiej dojechać lub dojść do niej niebieskim szlakiem turystycznym PTTK (na Makowicę) z Barcic .Widać z niej dolinę Popradu z ruinami zamku w Rytrze, Kotlinę Sądecką ze Starym Sączem, całe pasmo Radziejowej oraz odległe szczyty Beskidu Wyspowego i Gorców.

Cmentarz Choleryczny

Wielką plagą nawiedzającą niezbyt często ludność Starego Sącza były epidemie cholery. Z końcem XVIII i w pierwszej połowie XIX wieku choroba ta trapiła ludność niejednokrotnie. Najwięcej ofiar

pochłonęła w 1831 roku. Władze miasta starając się zapobiec klęsce, poleciły przerobić świeżo zakupiony budynek pofranciszkański na szpital choleryczny.

Cholera pochłonęła w 1831 roku mnóstwo ofiar. Zmarłych chowano poza miastem na Górze Miejskiej. Aby zapobiec rozszerzaniu się i powtarzaniu epidemii, zasypywano doły z nieczystościami i usunięto ogromne bagnisko koło budynków plebańskich. Mimo to w 1888 wybuchła kolejna epidemia, tym razem tyfusu. Pamięć o tym strasznym wydarzeniu przetrwała przez długie lata. W setną rocznicę tragedii w 1931 roku mieszkańcy Starego Sącza wystawili na miejscu cmentarza cholerycznego pamiątkową kapliczkę-pomnik. Kolejna epidemia cholery związana zresztą z klęską głodu nawiedziła miasto w 1848 roku i ciągnęła się przez kilka następnych lat z większymi nasileniami w latach 1849, 1850 a później w 1855.

Ścieżki rowerowe-

W Starym Sączu krzyżuje się wiele rowerowych dróg.

Karpacki Szlak Rowerowy, Królewski Szlak Rowerowy, Velo Dunajec, Velo Natura(Euro Velo11).

Samo miasto pokrywa sieć ścieżek rowerowych, którymi można dotrzeć do zabytkowego rynku, klasztoru klarysek, czy Ołtarza Papieskiego. Ścieżki rowerowe są do dyspozycji m.in. na ul. Jana Pawła II, Topolowej , Papieskiej, Wielki Wygon, Mickiewicza (kontrapas), Trakcie św. Kingi, Węgierskiej, Wincentego Witosa, od ul. Witosa w stronę Moszczenicy Niżnej oraz ścieżka wiodąca szlakiem papieskim od cmentarza do Os. Lipie. Opcją godna polecenia jest rozpoczęcie wyprawy rowerowej w okolicy Parku Wodnego “Stawy”. Stamtąd można pojechać wzdłuż Popradu trasą Euro Velo 11 w stronę Barcic, zrobić wycieczkę do zamku w Nowym Sączu i z powrotem przeprawiając się kładką rowerową przez Poprad, lub skorzystać z odcinka Velo Dunajec krążąc wokół Enklawy Przyrodniczej Bobrowisko.

Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej

Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej (Festiwal Omnia Beneficia), organizowany od 1975 roku to jeden z najstarszych festiwali muzyki dawnej w Polsce.

W tym roku w lipcu (czyli 2023) odbył się 45.Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej przeszedł do historii jako pierwszy pod zmienioną, nową nazwą Festiwal Omnia Beneficia. Koncerty odbywają się w kościele przyklasztornym i w kościele parafialnym św. Elżbiety.

Pannonica Festival

Pannonica Festival to żywiołowy, plenerowy festiwal muzyki węgierskiej, bałkańskiej, cygańskiej i karpackiej. To impreza dla miłośników Bałkanów i szerzej „panońskich” klimatów, typu etno-folk .

Nazwa pochodzi od -Pannonia, Panonia" – nazwa dawnej prowincji rzymskiej, obejmującej tereny dzisiejszych Węgier, Serbii, Chorwacji, Słowenii, Bośni i Hercegowiny oraz Słowacji. W botanice „element pannoński" oznacza rośliny typowe dla stepów czarnomorskich oraz puszty węgierskie. Festiwal w roku 2023 odbywał się w nowym miejscu tj. Myślec nad Popradem koło Starego Sącza, wcześniej w Barcicach nad Popradem. Impreza odbywa się w ostatni weekend wakacji.

Festiwal Podróży i Przygody Bonawentura

Festiwal "Bonaventura" to okazja do spotkań z ciekawymi podróżnikami, którzy odwiedzili różne zakątki świata. Sercem imprezy jest Kino Sokół- Centrum Kultury i Sztuki im. Ady Sari- budynek z 1905 r., zaprojektowany przez nowosądeckiego architekta Zenona Remiego. W trakcie swoich prelekcji opowiadają o nich, a także pokazują zdjęcia oraz filmy. W starosądeckim Sokole odbyło się już 11 edycji tego festiwalu. To prawdziwe święto wszelkiej maści włóczykijów, niepoprawnych marzycieli i ludzi ciekawych świata. Patronem festiwalu jest tragicznie zmarły w lipcu 2010 (w wypadku) tarnowianin, geograf i podróżnik Tomasz Bonawentura Knapik (1972-2010). Postać niezwykle barwna i sympatyczna. Tomek bardzo lubił swoje drugie imię Bonawentura. Bonawentura znaczy "dobry los", "pomyślność". I to właśnie Bonawentura jest patronem dorocznych spotkań w starosądeckim Sokole.

Międzynarodowy Turniej Sokolika

XII Międzynarodowy Turniej Sokolik ORLEN Cup w piłce nożnej dzieci odbył się w 2023 roku w Starym Sączu. Zawody są uznawane za największy i najbardziej rozpoznawalny polski turniej piłki nożnej dla dziesięcioletnich dzieci w Europie Środkowej. Organizatorem jest Fundacja „Ja też mam marzenia". Turniej gromadzi najlepsze drużyny piłkarskie. W tym roku o zwycięstwo walczyło około 500 młodych piłkarzy z 16 krajów Europy oraz Indii, Ameryki Północnej i Południowej.

Literatura;

A. Sojka, *Stary Sącz. Przewodnik po mieście i zabytkach*, Stary Sącz 2013.
M. Styczyński, *Stary Sącz. Karpackie miasteczko z klimatem,* Kraków – Stary Sącz 2020.
https://starysacz.um.gov.pl/

Fotografie:

A. Sojka, *Stary Sącz. Przewodnik po mieście i zabytkach*, Stary Sącz 2013.
Starosądeckie.Info

Wikipedia